

LES CASQUES DE COMBAT du monde entier de 1915 à nos jours, tome 2

(Editions PSD en Ferreres, Corcelles, 1991. 294 o.)

A katonai rohamsisakok történetét az első világháborútól napjainkig bemutató könyv első kötete 1984-ben jelent meg még a Lavauzelle Kiadó gondozásában. A mű belga, svájci, francia, görög, olasz, luxemburgi, holland, lengyel, román valamint USA anyagot tárt az olvasó elé. A régen esedékes, végül másik kiadónál, tavaly napvilágot látott második kötet számunkra különös jelentőséggel bír. Ennek az az oka, hogy a balti államokbeli, dél-amerikai és közel-keleti sisakok mellett ez a kötet foglalkozik szűkebb-tágabb térségünkkel, így Ausztriával, Bulgáriával, Csehszlovákiával, Németországgal, és ami a legörvendetesebb, Magyarországgal.

Valamennyi fejezetet az adott ország sisakjainak egy-egy jeles szakértője (szakértői) dolgozta fel. Elég ha *David Powers* és *Charles Yust* nevét említem, akik az Amerikai Egyesült Államokról szóló részt írták meg az első kötetben, vagy elég ha jelen kötetünk német fejezeténél *Ludwig Baerre* gondolunk. A Magyarországot tárgyaló fejezet szerzőjének, *Pandula Attilának* a neve is sokak számára ismerősen cseng.

Amint azt az előzőekben megszoktuk, először is néhány alapvető adat tárul az olvasó elé az adott ország lélekszámára, földrajzi elhelyezkedésére stb. vonatkozóan. Ezt követi néhány rövid bekezdés az illető állam történelméről, jóllehet a történelmi kontextusba helyezés a fejezetek egészére jellemző. Ennek megfelelően a továbbiakban az első világháború kezdetétől napjainkig kerülnek bemutatásra az adott ország sisakjai, jó minőségű fekete-fehér fotók segítségével. Készültek fényképek a sisakokról előlről, hátulról, alulról, felülről valamint oldalról, emellett nagy segítséget nyújtanak a sokszor eddig nem közölt korabeli képek is.

Minket, magyarokat érthetően legjobban a magyarországi vonatkozásúak érdekelnék. Az ABC jóvoltából a kötet 20 fejezete közül mindjárt az első foglalkozik (a 9–32. oldalig) Ausztria–Magyarországgal. *Günther Dirrheimer* munkája ismerteti a főbb típusokat, némi kitekintéssel a rohamsisakoknak nem is igen nevezhető egyes előzményekre. A fejezet talán valamivel több illusztrációval érdemelt volna. Ugyanez szerencsére nem mondható el a Magyarországot bemutató részről, amelyet, mint korábban említettem, *Pandula Attila* írt (és a 219–234. oldalon található). A erület iránt érdeklődők előtt ismert, hogy eddig

a magyar katonai sisakokról *Paolo Marzetti* 1973-ban megjelent, majd jó tíz évvel később kiadott bővített, a világ sisakjait bemutató kiváló könyvein kívül nem igen esett szó. Eltekintve néhány német sisakról beszámoló könyvtől, így *Ludwig Baer* műveitől, ahol a szerző megemlíti egy-egy magyar alaptípust a német sisakokkal való közeli rokonságuk okán. Hiszen, mint ahogy *Pandula Attila* írásából is kiderül, a német M16 sisak alapján készült el az Osztrák–Magyar Monarchia legelterjedtebb rohamsisakja, ami csak kis eltérést mutat a német változattól. Ezek az eltérések is döntően a bélésben mutatkoznak meg. Hasonló volt a helyzet a második világháború alatt is, amikor Magyarország a német M35 sisak alapján konstruálta saját M35 rohamsisakját, mely ebből adódóan külalakra ugyancsak szinte teljesen azonos volt a német modellel. Itt is a bélés képez elsősorban kivételt, mivel a németeknél rendszeresített bélést drága szabadsalom védte és a magyarországi előállítás is költséges lett volna.

A szerző az alábbi felsorolás alapján tárgyalja a magyar sisak történetét. Először természetesen az első világháború időszakáról szól, kiemelve az osztrák–magyar alaptípus születésének körülményeit. Ezenkívül teret szentel az igen ritka *Berndorfer*-sisakoknak. A következő részben néhány szó esik az 1918–1919 közötti időszak sisakhasználatáról. A magyar részről különösen izgalmasnak találtam a következő, 1939-ig terjedő korszak tárgyalását az egyedülálló fényképanyag miatt. A szerző nem csak komoly levéltári kutatásokról tesz tanúbizonyságot, mint az a bibliográfiából is kiderül, de úgy tűnik, nem kis időt töltött a *Hadtörténelmi Múzeum Fényképarchivumában*. A 223. és 224. oldalon eddig nem publikált fényképeket közöl magyar katonákról első világháborús sisakban, magyar koronás felfestéssel. Itt is érdekes a párhuzam, hasonló gyakorlat figyelhető meg a kor német–osztrák szabadcsapatainál is, jóllehet róluk számos fénykép vált ismertté. Ebben a korszakban jelenik meg az első magyar alumíniumsisak is, M33 jelzéssel. A következő lényeges átlomás az új katonai sisak, az M35 megszületése. Ennek körülményeit a jó minőségű fotók mellett gazdag primér kutatások teszik érdekessé. A rend kedvéért a szerző kitér a katonai sisakokból keletkezett szürkés-kék légoltalmi sisakokra. Így jutunk el a második világháborúhoz. Ekkor alapvetően új sisaktípusok nem keletkeztek

nálunk. 1945 után azonban az új hadsereg korábbi magyar és német sisakokat látott el új bélésekkel és ezek egészen 1957-ig rendszerben voltak. A 231. oldalon egy ilyen átalakított német sisakról látunk fényképet. 1950-től ezek aránya visszavonul amikor a Magyar Néphadseregben megjelennek a M40 szovjet sisak alapján gyártott, elvéve máig használatban lévő, új rohamsisakok. A napjainkig eljutó fejezet szól az újabb magyar sisakokról is, amelyek az 1970-es években jelentek meg. Ez a rohamsisak továbbra is a szovjet sisakot vette alapul, azonban jóval igényesebb béléssel rendelkezik.

Végül kitekintést kapunk a fehér rendész-, valamint a fehér forgalomszabályozó műanyag sisakokról is. Első ránézésre talán kicsit elnagyoltnak tűnik az 1945 utáni korszak magyar anyagának tárgyalása, azonban a szerző szíves közlése nyomán tudomásomra jutott, hogy a kézirat leadásának idején, az 1970-es évek végén, ennek a periódusnak forrásait nem állt módjában megtekinteni. Ez az izgalmas időszak remélhetőleg egy újabb kutatás tárgyát képezheti majd.

Ujházy László

JULIER FERENC

MAGYAR HADVEZÉREK

A függelékot írta Vargyai Gyula

(AQUA Kiadó, Budapest, 1992. 488 o.)

A manapság csak dehonesztáló jelzőkkel emlegetett pártállam bomlásának sok, utólag látványosnak tűnő jele volt az 1970-es évek végétől. A kevésbé látványos jelek közé tartozott a reprint kiadványok megjelenése a könyvpiacra. Bizonyára sokak emlékezetében megmaradt a Hítel 1979-es reprint kiadása, vagy Móricz Zsigmond Magvetőjéé, amelyben az olvasó még egy, az 1960–80-as évekbeli kiadásokból gondosan kicenzúrázott Babits-verset is találhatott.

A politikai levegő szabadabbá válásával párhuzamosan egyre sokasodtak e hasonló kiadások, s az értékes művek mellett egyre inkább megjelentek a meglehetősen kétes színvonalat képviselő munkák is. A piaci törvények megsűfülésével még az is megesett, hogy a hasonló kiadás ára jelentősen meghaladta az eredetiét; kiadás a díszkiadásban közzétett, s ezért éppen a szakma számára nehezen elérhető szakönyvek megjelentetéséről már ne is beszéljünk.

Mind a szakmai, mind a „csupán” érdeklődő közönség számára hasznos viszont az a munka, amelyet az AQUA Kiadó jelentetett meg hasonló kiadásában. Julier Ferencnek, a Tanácsköztársaság utolsó vezérkari főnökének munkája hűsz magyar hadvezér portréját nyújtja, Bulcsútól Damjanich Jánosig. Huszonegyediként Vargyai Gyula utószavában Julier Ferencről kapunk arc-

képvázlatot. Arról a Julier Ferencről, akiről még jelen sorok írója is azt tanulta, hogy ő árulta el a magyar Vörös Hadsereg utolsó offenzívájának tervét, s a Magyar Tanácsköztársaságot – többek között – emiatt verheték le a külső és belső reakció erői...

Vargyai Gyula utószavában viszonylag részletesen foglalkozik ezzel – a magyar történelemben nem első és nem utolsó – áruházi váddal, s megállapítja, hogy azt a történelmi kutatások nem igazolták. Az egyetlen forrás ugyanis Julier 1927-ben folytatásokban közzétett emlékirata, amelyben igyekszik kimagyarázni 1919-es szerepét. Valami olyasmi történt tehát ezúttal is, mint Görgei esetében. Hiszen nem egy olyan történész akadt még a közelmúltban is, aki Görgei 1852-es emlékiratai alapján próbálta meg rekonstruálni a tábornok 1848–49. évi politikai nézeteit...

Vargyai Gyula értékelése szerint Julier Ferenc jó katonai szakíró és jó hadtörténész volt. Néhány esetben a kor hadtudományi színvonalát meghaladó munkákkal jelentkezett, Limanowka könyve pedig ma is megbízható adattár.

A „Magyar hadvezérek” olvasásánál kellemes csalódások sora éri az olvasót. Bár a szerző hivatásos katonaként kezdett a hadtörténelem írásához, e munkáját egyáltalán nem jellemzik az